

Aparența în dreptul privat

Lucrarea își propune o abordare dintr-o perspectivă diferită a unei ipoteze consacrate în analiza dreptului privat: rolul aparenței în generarea și modificarea situațiilor juridice. Nu am dorit așadar o abordare a rolului aparenței în zona dreptului privat limitată la situațiile în care în discuție se află aparența inexactă. Aceasta deoarece lucrarea noastră urmărește demonstrarea faptului că teoriei aparenței nu îi este nicidecum rezervat un simplu statut „de nișă”: aparența ca mod de cunoaștere empirică este omniprezentă și constant valorificată în dreptul privat.

Ceea ce am numit prin sintagma „teoria clasică a aparenței” este în fapt o *teorie restrânsă* a aparenței, care nu face, din punctul nostru de vedere, decât să arunce umbră asupra numeroaselor ipoteze în care aparența concordantă cu realitatea juridică o influențează pe aceasta din urmă, fără a intra în discuție eventuale discrepanțe între cele două sau necesitatea de protejare a bunei-credințe – eroare.

Nu am dorit nicidecum să contestăm meritele de netăgăduit ale teoriei tradiționale a aparenței, care s-a dovedit un deșeu de incontestabilă utilitate și eficiență în dreptul privat. Este de necontestat din punctul nostru de vedere faptul că sistemul juridic operează cu trunchieri/ dedublări ale realității. Unul dintre mecanismele care permit o astfel de tehnică – prin abaterea de la cauzalitatea care caracterizează efectele juridice – este tocmai cel imaginat de teoria „clasică” a aparenței.

Am urmărit doar să încercăm aducerea unei contribuții la extinderea sferei consacrate de aplicabilitate a aparenței, pentru că *de facto* aceasta funcționează de mult timp în varii zone ale dreptului privat, fără ca meritele sale să fie recunoscute.

Lucrarea este structurată în patru capitole: **Cap. I. Teoria aparenței. Semnificație și relevanță juridică**, **Cap. II. Opozabilitatea: multiplicarea realității juridice și adevărul juridic**, **Cap. III. Reificarea situațiilor juridice voluntare. Cauză și formalism**, respectiv **Cap. IV. Aparența în statica și dinamica drepturilor reale**.

Cele patru capitole, deși tratează probleme distincte, se subsumează în mare măsură sferei actului juridic, mai precis zonei de eficacitate a actului juridic. Aceasta

deoarece aparența este în ultimă instanță o formă de cunoaștere, iar relevanța ei intră de principiu în discuție în momentul asocierii cu subiectul cunoscător (terțul), care se manifestă juridic tocmai prin actele – juridice – pe care le încheie.

Primul capitol, intitulat: „*Teoria aparenței. Semnificație și relevanță juridică*”, își propune, dincolo de prezentarea contextului și a condițiilor în care operează teoria clasică/ restrânsă a aparenței, să clarifice modul concret în care o formă de cunoaștere empirică este utilizată în stabilirea unor realități abstracte (situațiile juridice), respectiv mecanismele juridice concrete care fac posibilă explicarea efectelor asociate teoriei aparenței. Nu în ultimul rând, se cercetează trăsăturile care îi conferă originalitate acestei teorii în raport cu alte tehnici juridice care valorifică la rândul lor cunoașterea pe care terții o au/ o pot avea/ ar fi trebuit să o aibă etc. în legătură cu situațiile juridice.

Astfel, aparența presupune cunoașterea situațiilor de fapt, ulterior asociate unor situații juridice. *Asocierea*, întemeiată pe informațiile acumulate din experiențe și observații anterioare, este un mijloc specific cunoașterii empirice. Așadar, cunoașterea empirică, noțiune mult mai largă decât aparența, va permite în ultimă instanță descoperirea situațiilor juridice. Desigur, e posibil ca asocierea să fie una spontană, după cum poate fi îndusă de legiuitorul care, în această a doua variantă va opta uneori inclusiv pentru generarea unei aparențe artificiale.

Parcurgerea textului unui înscris (din registrul de publicitate), cu limitarea la o simplă informare, sau observarea stăpânirii materiale a unui bun de către o altă persoană au aceeași valoare: cunoaștere senzorială a unei stări de fapt, urmată de asocierea ei cu o situație juridică. Alăturarea posesiei și a sistemelor de publicitate în acest context ar putea părea cel puțin pripită, dacă limităm aparența la o cunoaștere rezultată din indicii îndoielnice, indirecte (nicidecum exprese). Impresia va fi accentuată, dacă ne concentrăm invariabil asupra suspiciunii de neadevăr atașată noțiunii de aparență, transformând astfel o posibilitate într-un dat. Pentru a atenua o astfel de reacție, nu trebuie uitat că niciun sistem de publicitate – nici chiar cele cu efect atributiv de drepturi – nu garantează la modul absolut existența situațiilor juridice cu a căror publicitate se ocupă.

Teoria „clasică” a aparenței nu face decât să întărească relevața juridică a obișnuinței de asociere a anumitor fapte cu situațiile juridice. Ea vine să se asigure că

terții nu au de suferit atunci când – în mod excepțional – așteptarea legitimă a acestora, întemeiată pe obișnuința asocierii dintre fapt și drept, e contrazisă.

Pornind de la observațiile enunțate, capitolul de deschidere a lucrării tratează și despre ceea ce am numit *reificarea situațiilor juridice* sau, altfel spus, materializarea/concretizarea acestora.

Desigur, se poate ridica întrebarea în legătură cu interesul „materializării” situațiilor juridice? Răspunsul am apreciat că e dat de nevoia de *certitudini* pe care o resimte sistemul juridic. Pentru a funcționa, în esență pentru a propune soluții de evitare a conflictelor potențiale și de soluționare a celor actuale, ivite între interesele indivizilor, dreptul are nevoie de certitudini. Reprezentările situațiilor juridice – sau stabilirea unor elemente subiective legate de ele (voința juridică, consimțământ, etc.) – au rolul de a asigura astfel de certitudini fără de care sistemul juridic ar risca să se sufocă. Desigur, cunoașterea intermediată de reprezentări aduce cu sine un risc suplimentar al lipsei de precizie. Prin urmare, corectarea acestora e, în principiu, admisă atunci când se vădesc inexacte, dar această posibilitate își găsește la rândul ei limita tocmai în caracterul de „certitudini” atribuit respectivelor reproduceri.

Tot sistemul juridic e cel care stabilește mecanismele de reprezentare „autorizate”, ale căror mijloace fie le imaginează, fie le preia, atunci când sunt date de elemente de fapt existente independent de el.

În aceste condiții, justificarea la care e ținut terțul atunci când invocă teoria „clasică” a aparenței nu reprezintă motivarea unei erori, ci are drept finalitate dovedirea existenței unui element obiectiv: *realitatea creată de reprezentări* (fără a avea relevanță că respectivele reproduceri nu corespund unor situații juridice). Terțul urmărește să probeze că aparența ca formă de cunoaștere e dată în cazul său de o realitate de sine-stătătoare, aceea a reproducerilor la care ne-am referit, realitate care nu poate fi catalogată în termeni precum adevărat sau fals. Ea pur și simplu există, iar *terțului i se pretinde o informare care se oprește la nivelul acestei realități. Implicit, cerința legată de actul încheiat de terț e de a nu intra în conflict cu această realitate.* Prin urmare, utilizarea noțiunii de eroare în acest context nu e tocmai fericită. Am preferat să ne referim la o *cunoaștere exactă în condițiile date.*

Având în vedere toate observațiile enunțate, primul capitol se încheie cu prezentarea mecanismului juridic propus pentru a explica producerea efectelor juridice asociate aparenței inexacte și încercarea de a distinge între consecințele teoriei clasice a aparenței, respectiv cele ale opozabilității prin cunoaștere.

Am apreciat că, prin mijlocirea ficțiunii juridice, efectele contractului încheiat de terțul de bună-credință se vor răsfrânge (doar) asupra titularului veritabil, ca și când acesta ar fi consimțit la încheierea actului. Titularului veritabil i se aplică tratamentul acordat unei părți a actului juridic, nicidecum al unui terț, alături de titularul aparent. Cu alte cuvinte, titularul veritabil este introdus în mod forțat într-un contract la a cărui încheiere nu a consimțit.

Al doilea capitol, intitulat: „*Opozabilitatea: multiplicarea realității juridice și adevărul juridic*”, își propune reluarea discuției din punctul unde aceasta a fost adusă în capitolul de deschidere.

În centrul analizei se găsește de această dată opozabilitatea – mai precis (in)opozabilitatea parțială – ca tehnică de scindare și multiplicare a realității juridice. Este de asemenea propusă cercetarea comparativă a opozabilității substanțiale, respectiv a opozabilității probatorii.

Pornind de la raportul între regulile de probațiune și cele specifice dreptului materia, am propus împărțirea normelor legale în cele care impun comportamente în funcție de o anumită realitate și cele care își propun descifrarea acestei realități, cunoașterea ei. Acestea din urmă apreciem că nu au ca finalitate ultimă descoperirea adevărului, ci *ordonarea efortului de cunoaștere*. Ordonarea presupune limitări legate de punctul de pornire și cel final al cercetării, de mijloacele de cunoaștere utilizate, de libertatea de apreciere a judecătorului asupra acestora și nu numai (e.g. relevanța juridică exclusiv a voinței manifeste, irelevanța motivului determinant în stabilirea existenței cauzei actului juridic, limitarea opozabilității probatorii, limitări în modul de administrare a probelor, atribuirea unei anumite forțe probante *de drept* pentru anumite mijloace de dovadă).

Ordonarea efortului de cunoaștere nu este un scop în sine. Ea se explică prin aceea că cunoașterea nu reprezintă nici ea un scop, ci doar un mijloc pentru ordinea de drept.

Ordinea de drept are ca finalitate furnizarea unor reguli, tranșarea litigiilor etc., iar aceste soluții se legitimează pornind de la realitate. Tocmai de aceea ordinea de drept își propune – declarativ – cunoașterea realității. Cu toate acestea, dreptul ignoră în mod constant factualul, într-o mai mică sau mai mare măsură.

Sunt de altfel implicit confirmate două postulate ale scepticismului¹: *regresiunea la infinit* e înlăturată tocmai pentru că nu se pretinde dovedirea dovezii; totodată, în procesul de stabilire a adevărului juridic sunt *acceptate postulate neverificabile*: „puncte de plecare admise fără demonstrație și care sunt simple presupuneri al căror adevăr nu poate fi garantat”.

De asemenea, ordinea de drept preferă uneori *evidența*, în detrimentul adevărului. Valorificarea juridică a aparenței presupune de fapt opțiunea pentru evidență: eroarea generată de aparență este scuzabilă tocmai pentru că cel aflat în eroare nu avea – în fața evidenței – obligația de a cerceta suplimentar dacă aceasta corespunde realității.

Ignorarea premeditată și organizată a realității, instituită de sistemul juridic, pornește de la obstrucții aparent nevinovate, precum limitarea opozabilității probatorii a anumitor mijloace de dovadă. Continuă cu restricționările implicite impuse de administrarea probațiunii și culminează cu atribuirea forței probante absolute pentru unele mijloace de dovadă. În toate aceste situații se păstrează totuși aparența unei încercări de deslușire a realității. Probațiunea va duce la o stabilire a realității *în condițiile legii*.

Ignorarea poate fi și fățișă, spre exemplu atunci când sistemul de drept alege să nu recunoască eficacitatea juridică decât în anumite condiții (voința manifestă de a îl gratifica pe altul valorează juridic doar dacă îmbracă forma înscrisului autentic; voința acelorași două persoane valorează doar dacă se încheie căsătoria și e irelevantă juridic în timpul concubinajului). Diferența de această dată constă doar în aceea că legea nu mai trunchiază adevărul – așa cum se întâmplă în cazul unei prezumții legale/ generale

¹ *Scepticism* este generic înțeles ca: „atitudinea filosofică potrivit căreia putem căuta o cunoaștere sigură despre cum sunt lucrurile în realitate, dar nu o putem obține”. Am avut însă aici în vedere școala din filozofia antică greacă pentru a cărei denumire este uzitat termenul.

absolute – pretinzând că ia în considerare realitatea. Acum opțiunea pentru ignorarea uneia și aceleiași realități – pentru simplul fapt că nu respectă o anumită formă – este manifestă.

În fine, valorificarea juridică a aparenței presupune un alt pas în ignorarea realității. Teoria aparenței semnifică tocmai asumarea renunțării la stabilirea unui adevăr juridic obiectiv (care este oricum un perpetuu eșec mai mult sau mai puțin recunoscut) și înlocuirea acestuia cu adevărul subiectiv, al unui subiect de drept determinat. Norma legală se va aplica în funcție de adevărul individual, rezultat al/ limitat de cunoașterea individuală, fără a mai avea pretenția de legitimare printr-un adevăr general/ obiectiv.

Al treilea capitol, intitulat: „*Reificarea situațiilor juridice voluntare. Cauză și formalism*”, pornește analiza din zona de delimitare între regulile de probațiune și cele de drept material.

Această parte a lucrării își propune analiza semnificației juridice a aparenței manifestate prin forma/ formalismul contractual.

Discuția e deschisă printr-o succintă prezentare istorică, cu referiri la dreptul roman, dreptul natural sau dreptul canonic, respectiv vechiul drept francez. Scopul acestei incursiuni istorice e acela de a clarifica într-o anumită măsură semnificația pe care forma și formalismul contractual au avut-o de-a lungul timpului în sfera dreptului privat. Analiza urmărește și evidențierea evoluției modului în care dreptul civil s-a raportat la formalism, pentru a surprinde (și) trecerea de la formalismul cu rol generator de situații juridice la forma actuală, cu rolul ei preponderent de mijloc de exteriorizare a voinței juridice.

Odată identificat momentul istoric de tranziție dinspre formalismul generator de efecte juridice spre voința motivată ca justificare a acestor consecințe, am propus o analiză comparativă între dreptul francez și cel german, pentru a verifica dacă abordarea formalismului contractual în cele două sisteme este atât de diferită pe cât e de regulă prezentată a fi.

Concluzia acestei cercetări de drept comparat a fost aceea că aparența manifestată prin formalism nu dizlocă binomul voință-cauză. Astfel, inclusiv în dreptul german, actul neutru (decuplat de cauză) nu poate subzista ca *just titlu* – ca temei independent de

drepturi și obligații. Pentru generarea voluntară a raporturilor juridice este necesară cauza care să întemeieze consimțământul, înțeleasă ca reprezentare a unui beneficiu propriu, juridic asumat de către cocontractant.

Forma sau formalitățile nu pot suplini lipsa cauzei cât timp esența actului juridic rămâne manifestarea voinței. Formalismul poate suplini exclusiv lipsa unei cauze juridice², dar nicidecum lipsa oricărei cauze, și aceasta doar în ipotezele limitativ reglementate, când legea admite ca scop suficient un motivul extrajuridic (e.g. donația).

Actul neutru din punct de vedere al cauzei nu poate fi decât o construcție artificială – care ignoră realitatea – el semnifică opțiunea fățișă a legiuitorului de a nesocoti cauza obligației, nicidecum inexistența ei.

Dreptul nu poate admite efecte juridice în temeiul unei voințe nemotivate pentru că acesta ar fi un non-sens, o contradicție în termeni, cât timp voința înseși e înțeleasă ca mijloc de atingere a scopurilor. Ca produs a manifestării de voință, actul juridic în sine este construit/ imaginat de teoria dreptului ca mijlocul juridic (traducerea juridică a voinței) de atingere a scopurilor.

Această concluzie este confirmată o dată în plus de analiza procedurii specifice cambiei și biletului la ordin. Deși sunt tratate de regulă ca înscrisuri care „înglobează” drepturi subiective – generate de simplul formalism al constituirii înscrisurilor respective – am încercat să demonstrăm că și în cazul acestor titluri comerciale este imposibilă explicarea finală a efectelor juridice în lipsa unei voințe motivate și, implicit, a cauzei juridice, care să le justifice.

Chiar în cadrul procedurii cambiale, nu putem afirma că forma, ca manifestare a aparenței, are aptitudinea de a genera efecte juridice. Cauza eficientă a acestor efecte trebuie căutată în actele juridice cauzale care premerg și justifică emiterea sau transmiterea cambiei.

Capitolul al patrulea, intitulat: *Aparența în statica și dinamica drepturilor reale*, se axează asupra relației dintre aparență și drepturile reale, pornind de la o observație de ordinul evidenței. Astfel, dacă în cazul raporturilor juridice care conțin drepturi personale

² Dreptul admite doar limitativ cauza – fapt material, respectiv cauza exterioară actului juridic și atunci impune de regulă limitări ale libertății de a încheia acte juridice, traduse fie prin formalism, fie printr-un *numerus clausus* al actelor a căror încheiere este admisă în aceste condiții.

este imaginabilă și ipoteza în care acestora nu le poate fi asociată nicio modificare în realitatea imanentă, drepturile reale, prin chiar natura lor, „gestionează” spațiul și materia. În consecință, vrând-nevrând drepturile reale sunt „aparente”, iar realitatea imanentă conține *imagini* ale acestora.

Aparența în materia drepturilor reale se află inevitabil sub semnul posesiei. Prin urmare, acest capitol final al tezei este în mod esențial scindat într-o primă parte, care analizează ipoteza atipică de valorificare juridică a aparenței în sine (e.g. prin intermediul acțiunilor posesorii), urmând partea care tratează despre posesie ca aparență a drepturilor reale.

Într-un atare context nu putea lipsi analiza celebrului adagiu *En fait de meubles, la possession vaut titre*, dar nici cercetarea mecanismelor specifice cărții funciare prin care sistemul de publicitate valorifică juridic aparența inexactă în materie imobiliară. E evidențiată totodată varietatea de surse de inspirație de care a beneficiat dreptul civil român, care a preluat și adaptat soluții juridice atât din zona de influență franceză, cât și din sfera dreptului german.

Concluzii. Studiul nostru și-a propus analiza modului în care aparența este valorizată de către dreptul civil material, pentru ca situațiile juridice astfel generate să fie sancționate de către dreptul procesual civil. Ne-am concentrat cu precădere asupra modului în care aparența – exactă sau inexactă – influențează soarta situațiilor juridice voluntare.

Așadar, contractul a fost, inevitabil în centrul atenției, deoarece, după cum am arătat în numeroase rânduri, apreciem că protecția juridică asociată ipotezelor în care aparența este înșelătoare îi poate fi recunoscută doar terțului care – cu bună-credință – a acționat juridic. Predictibilitatea asigurată (și) prin teoria clasică a aparenței este, în ultimă analiză, un mijloc eficient de protejare a voinței juridice.

Consecința, din perspectivă procesuală, e observabilă în multe ipoteze dintre care ne mărginim aici la a reaminti generarea implicită a unor acțiuni (e.g. acțiunea contractuală a terțului de bună-credință împotriva titularului real, chiar dacă acesta din urmă nu a consimțit la încheierea contractului) sau blocarea altora (e.g. respingerea

pretențiilor reclamantului în acțiunea în revendicare introdusă împotriva dobânditorului de bună-credință de la proprietarul aparent).

Miza procesuală legată de teoria clasică a aparenței e dată de faptul că aceasta din urmă are (și) menirea de mod de soluționare a conflictelor între interese potrivnice. Consecința e aceea că – de principiu – aplicațiile teoriei clasice a aparenței vor fi invocate în cadrul litigiilor judiciare, fie ofensiv, pentru a susține pretențiile reclamantului, fie defensiv, pentru a argumenta propunerea de respingere a acțiunii.

Ne-am dorit să demonstrăm că valorificarea aparenței în dreptul privat nu se limitează la ipotezele în care aceasta e inexactă. Ceea ce am denumit prin *teoria clasică a aparenței* apreciem că se ocupă doar cu o anumită tipologie a aparenței, riscând atribuirea statutului de teorie „de nișă”. Există numeroase situații în care aparența își păstrează relevanța juridică, chiar dacă corespunde situației juridice. Mai mult, în anumite ipoteze, însăși legea asigură corespondența dintre aparență și situația juridică, prin aceea că stabilește la modul imperativ că aparența va genera fizionomia situației juridice. Având în vedere și specificul cunoașterii pe care terții o pot avea în legătură cu situațiile juridice convenționale, este neîndoielnic faptul că probațiunea și alte mecanisme juridice valorifică în esență aparența, chiar dacă principial ar fi vizate realități abstracte: situațiile juridice.

Având așadar în vedere miza probațiunii în analiza relevanței juridice a aparenței, am ales să propunem un capitol dedicat opozabilității probatorii, privită în contrast cu opozabilitatea substanțială. Această variantă de studiu se explică prin interesul de prim rang pe care teoria opozabilității – cu precădere a opozabilității condiționate de cunoaștere – îl prezintă pentru deslușirea tematicii abordate.

Apreciem că studiul aparenței juridic relevante presupune în mod inevitabil abordarea, alături de opozabilitate, a cunoașterii situațiilor juridice, respectiv a semnificației adevărului juridic. Tocmai în încercarea de a găsi răspunsuri sau cel puțin de a formula întrebări relevante legate de realitatea juridică, cunoașterea ei și criteriile în funcție de care se atribuie o anumită valoare de adevăr susținerilor legate de cea dintâi, ne-am oprit și asupra probațiunii efectuate în cadrul procedurii contencioase.

Pentru a reveni la semnificația juridică a aparenței, observăm ușoara larghețe de care doctrina dreptului privat dă dovadă atunci când utilizează noțiunea. În numeroase

situații, termenul „aparent” este utilizat doar pentru a sugera falsitatea unui raționament legat de realitatea juridică. Pe lângă riscul de a reduce aparența la aparența inexactă, o atare abordare omite faptul evident că aparența, înșelătoare sau nu, e generată – prin ipoteză – de stări de fapt. Eroarea uneori generată de anumite efecte juridice imprevizibile (e.g. retroactivitatea) justifică referirea la aparențe inexacte doar dacă se admite o foarte generoasă semnificație a noțiunii.

În încercarea de a ordona într-o anumită măsură cazurile în care aparența e valorizată juridic, am distins între *aparența spontană* și *aparența artificială* (generată de lege sau de părți, prin acordul lor: *aparența voluntară*).

De asemenea, ne-am referit la *aparența a priori asumată ca mijloc de reglare a mecanismului juridic*, respectiv la *aparența asumată a posteriori*.

Aparența *a priori* e de principiu artificial creată și poate funcționa ca mijloc de cunoaștere indirectă (e.g. opozabilitatea prin cunoaștere asigurată de cartea funciară în reglementarea inițială a L. 7/1996) sau ca mijloc de stabilire directă a limitelor de eficacitate a realității juridice (e.g. sistemul de publicitate imobiliară german, care condiționează opozabilitatea de „materializarea” situației juridice). Atunci când se valorifică aparența *a priori* cu efecte de drept substanțial, de regulă e exclusă aplicabilitatea teoriei clasice a aparenței: situația juridică *nereificată* nu e opozabilă terților, deci poate fi ignorată în mod legitim de către aceștia. Teoria clasică a aparenței va prezenta interes într-o astfel de situație doar în ipotezele în care poate fi pus sub semnul întrebării conținutul formei de reificare aleasă de lege... în măsura în care există neconcordanță între aparență și realitate. Neconcordanța e posibilă tocmai pentru că aparența în sine nu e izvor de drepturi subiective.

Aparența asumată *a posteriori* (e.g. în ipotezele de aplicare a ceea ce am numit teoria clasică a aparenței) perturbă funcționarea și coerența sistemului juridic, determinând dedublarea realității juridice.

Am avut în vedere și distincția între *aparența cu finalitate exclusiv procesuală*, respectiv *aparența cu finalitate substanțială*. Tot în acest context, am abordat *aparența ca mijloc de autonomizare a dreptului subiectiv față de titlu*, autonomizare care se poate produce exclusiv în materie probatorie sau – într-o anumită măsură – și din perspectiva dreptului material.

În fine, am ales să ne referim atât la relevanța *aparenței în statica drepturilor subiective*, cât și în *dinamica acestora*.

În esență, ne-am propus să privim situațiile de valorizare juridică a aparenței din perspectiva unei perpetue multiplicări a realității juridice și fără a pierde din vedere relativitatea, respectiv caracterul fluctuant al adevărului juridic.

Pe parcursul cercetării întreprinse, aparența a fost într-o anumită măsură pretext pentru o tentativă de analiză a realității juridice în ansamblul ei. Aceasta deoarece aparența nu e altceva decât un mod de cunoaștere, iar cercetarea ei nu poate fi făcută cu ignorarea realității *de cunoscut*. Teoria juridică deja consacrată a aparenței – tocmai prin aceea că valorifică exclusiv aparența inexactă – este un mod de creditare implicită a unui adevăr juridic unic și clar stabilit. Cercetarea întreprinsă ne-a dus la concluzia că realitatea – ca de atâtea ori – e mult mai nuanțată, în sensul că nici adevărul juridic nu e atât de clar și univoc precum s-ar părea, nici aparența nu e mereu relevantă doar dacă e inexactă.